

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 125 (12215)

1983 чылдың май 31, вторник

1925 чылда үндөөлөттүнген

Өртү 3 коп

КУШ-АЖЫЛЧЫ БЕШКИ УЛДУН

«Пионерлерниң болгаш школаларының чайгы дыштанылганын организастаарын улам ыңай зикжидер дугайында» СЭКП ТН-ның диктаалын амыдыралга боттандырышкан, улус өөредилгезиниң органнары профсоюзлар организастаары-биле кады харылзалаалы, бир чаминг ажалдап, өөреникчилерниң чайгы дыштанылганын болгаш нитиге аныктыг ажылын организастап келген.

Эрттен чылын пионер лагерлеринге 11 муң ажыг школалар чыгып, надыкшылын быжыгга, школаларының бодунга организастаан лагерлерге 2200 уруглар хаара туттунган. Анык натуралистерниң республика станциязының базазында чыгып, надыкшылын болгаш нитиге аныктыг ажылын организастап келген.

Устүкү класстарның 14 муң ажыг өөреникчизи 360 куш-ажылчы матчынышкыны тургузуп, Бүгү-завилелдиң чайгы куш-ажылчы улауңуна «Мээң куш-ажылым иээң республиканың куш-ажылчы кирип турар» деп ныйгы-рыг-биле киришкен. Уруглар бугурулгелерге болгаш сохостарга ажил-агый планнарын күөсөдиринге боттук дузаны көргөсүн болгаш 1 млн. 400 муң рубль түңкү ажыктыг ажилды ылгандар. Өөреникчилерниң күжү-биле 6863 тонна сиген, 4220 тонна бугу-бугу мал чеминге белет-тинген, 160 тонна кукуруза силосу салдыган, 72 муң ажыг хой кыргыттыңан болгаш 275 хаанын болгаш 156 тоолуңу өстүрүп, күрүңге саткан.

Кичээден дашаар үеде нитиге аныктыг, бугуруңчулук куш-ажыл өөреникчи аныктыгын куш-ажылга дадыктырып белеттирериниң чугула хевир апарган. 1922 чылдың дека-брыда «Аш-чем» программаны күөсөдир талазы-биле шко-лаларының өөреникчилер коллективтериниң сорулгалары» деп айтырыгга устүкү класс өөреникчилериниң республика слэду эрткен. Школа коллективтериниң дуркулга шөлдерин ажыглап, аңаа практика эрттирер өөреникчилериниң күжү-биле картофельди, янзы-бүрү ногаа аймаан өстүрүп, ажаап алган дүжүттү школа, столоваларыга дужаап, өөреникчи-лерниң чеминге ажыглаары көрдүңгөн.

Көдээ ажил-агый бугурулгези-биле школаларының сырый харылзанырының аныктыг хевир — өөреникчилерниң бугурулге бригадалары. Республиканың школаларында 64 бугурулге бригадалары ажалдап турар. Ында 7—10 клас-старның 3800 өөреникчизи хаара туттунган. 1905 га чер быжыглаттыңан. Өөреникчилерниң бугурулге бригадалары-ның базазында 4—6 класстарның 4100 өөреникчизи практика эрттирп турар. Чылдан чылче эки көргүзүлгө-лүг ажылап турар бригадаларың саны хой. Наа-Хемде Сарыг-Септин № 2 школаның ногазында «Ленинчи орун» сохостун базазында тургустунган бригадалары, Бай-Тайганың Бай-Тал, Улуг-Хемниң Булуң-Терек, Би-Хемниң Туранның № 1 ортуман школаның болгаш өске-дээ шко-лаларының бригадалары аңаа хамаарыштырып болур.

Наа-Хемниң бугурулге бригадаларында уран чүүлүң болгаш өске-дээ хевирлерниң болгаш спорт секциялары доктаамал ажалдап турар. Олар солун концерт-биле хой бригадаларында, фермаларга ажаап чаап турар-лар. «Ленинчи орун» сохостун дирекциязы Мergen хеминиң бойдус-чурумалдыг эринде бригадалың төвүн туруп, дерп берген. Школа-биле сохостун харылзалаалы ажылының түң-нелинде сөөлгү ийи чылда Сарыг-Септин № 2 школаның 40 ажыг өөреникчизи сохоста малчынап, саанчылап, механизаторлар ажалдап артып калган.

Чыл саанында-ла муң ажыг өөреникчи школаларда тур-густунган ыш ажил-агый бөлүктөрүндө кирип турар. Чоокта чаа республиканың Чырыдышкын министрствозу ыш ажил-агый бөлүктөрүнүн санын көөүдөдир болгаш оларның базазын экинжидер дугайында хемчеглери ажил-дап кылгаш, бадылап хүлэп алган.

Кызыл хоорайның, Чөөн-Хемчи, Бай-Тайга, Би-Хем болгаш өске-дээ районнарының школаларында өөреникчилер-ниң чайгы дыштанылганы, ажыктыг болгаш бугуруңчулук куш-ажылының хевирлери тода планнаттыңан болгаш белеткен ажылы чоруттунган. Кызыл хоорайның № 4 школа-зының дыштанылганы болгаш куш-ажылдыг лагерин Наа-Хемниң СЭКП-ниң XXV съездин аттыг сохоста каш чыл улаштыр ажалдап турар. Олар ногаа ажаап, канжаалар аш-тап, Ильинка суурун ногаачыдылганын болгаш чаагай-жылылганын кирип, өске-дээ ажалдары кылып келген.

Ам өөредилге чыгып төнүп, школаларының чайгы дыш-танылганы болгаш куш-ажылын организастап чорудары-ның белеткен ажалдары дооступ турар. Дыштанылганың болгаш куш-ажылдыг янзы-бүрү хевирлериниң 20 муң ажыг өөреникчилер кирип. Бо чылдың июнь дөртө чайгы куш-ажылчы улауңуң Бүгү-завилел старты база эгелээр.

Өөреникчилерниң чайгы дыштанылганы болгаш практик-тиг ажалдары организастаарында четпестер, шипитирлет-тинизди айтырылглар бар. Бирээде, устүкү класстарының, ылаңгыя хоорай школаларының, бугу өөреникчилери аңаа киришпейн турар. Чамдын сохостарда, бугурулгелерде куш-ажылды организастаары кошкан, өөреникчилерни күң-ле ажил кылдырар немелде куш кылдыр ажылап, оң ки-жизидилгелиг талазыңче чогуур сагыш салбайн базар. Ону чайдылар чугула.

Чайгы практиктиг ажилга кирип турар өөреникчилерниң чурттаар черин, надыкшылын, куш-ажылын хайгаарал кө-өрүңүң айтырылганың кичээниңиң салыры чугула. Бо айтырылганы шипитирлээрде куш-ажылды хойлу-дурчи-каны хажыдышкын чок ажыгавышкан, улус өөредилге-зиниң ажалданчылары профсоюз болгаш надык нагала-лыңың органнары-биле кады ажалдаар умжурлук.

Школаларының чайгы дыштанылганы, куш-ажылчы бешки улауңун организастыг эрттиреринге оларның шөфтө-ри — бугурулгелер болгаш ажил-агыйлар улуг кирипте-лиг болуру чугула. Уруглар ортуңуна культура-массалыг ажалдарга хой-нитиниң, ылаңгыя комсомолчуларның, сту-дент отрядтарының күжүн ажыглаар черек. Уругларның чурттап турар чериниң аайы-биле ажыкча база онза ки-чээниңиң салып, бо ажалды организастыг төвү школа-ларын утуп болбас.

40 Совет Тываның чылынга уткуштур

КАРТОФЕЛЬ ОЛУРТУЛGAZYHHA

«Енисей» сохостун чер ажалдыларын арам-зында Совет Тываның 40 чыл онга уткуштур социалист чарыш калбарган.

Тараа культуларын тарып, чаштыраарын май 25-ке чедир сохост бугуруң-биле дооскан. Нити-зи-биле тараа культуларын 2060 ажыг гек-тарда, оон иштинде кымыл-тасты 1711 гектарда, суланы 312, кыдыг-караны 70 гектарда тараан.

Картофель олуртуу болгаш мал чеминиң культуларын тарыры уламчылап турар.

К-700-түн трактористери Виктор Придворов, Салчак Дапай-оол чер чардыраары, Геннадий Кимисов, Чурун-оол Салчак хөрүн болбазыра-дырынга хүн нормазын ажыг күөсөдир, эки ажалдап келгенер.

Бай-Сөөтүн суггатыг черлеринде картофель олуртуу Чат-оол Салчактын бот-оругла-чары-галыг эвеносу чорудуп турар. Бо эвенода Чат-оолдун дуңмалары Василий, Чурун-оол, Ховалыг Салчактар чер чардырып ажалдап турар. Алыш-кыларын бешкиң Микей-оол техника септеге-зинде.

ЧУРУКТАРДА: эвено кижигүнү Чурун-оол Сал-чак; картофель олуртулганы.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотолары.

КЫРГЫЛДАГА БЕЛЕТКЕЛ

Бо чылын Тес-Хем районун сохостары 192 тонна дүктү күрүңге дүжар планын. Ол планны күөсөдирде 68700 хой, 8400 ашкы кыргың ужурут. «Тес-Хем» сохост чоокта чаа 8400 ашкы кыска үеде кыргың, бир баштан на 800 грамм дүктү ап, планын чүс хуу күөсөдир.

Нитизи-биле сохостарда хой кыргың тос пункт бар. Амгы үеде ажил-агыйлар пункттарының септелгези чорудуп турар. «О. Шынаа» сохостун № 1, 2, «Кызыл» сохостун № 1 хойжу бригадалары кыргыңда пункттарының септелгези дооскан.

Пункттарга кыргыңда гра-дифтерин, төлөвир расенкала-рык болгаш көргүзүт мате-риалдары белеткен турар. Бо талазы-биле белеткен ажил-дары «О. Шынаа», «Кызыл» сохостарда багай эвес. Кыр-

гылдан организастыг эрттир-ер-биле «Кызыл» сохостун базазында 80 кыргыңчы дүрген арга-биле кыргың-га белеткен. Учкерткери, дүк класстарының база семилерин эрттирер. Пункт бугуруңга күөсөдир конторл пост-тарын тургускан.

Социалист чарыш — дөмөңгү ажилын хой-агт кириңкени. Кыргыңчылар ортуңуна соци-алист чарышты организаста-тар сорулг-биле оон негел-дерин сохостарда партком-нар бадылап. Кыргыңчылар-ны ажилын хүн бүрүде түң-неп, муриячыларын тодарта-лаш, шаңгалмактары негел-дерде чугула пункттар бо-лу кирген. Сохостар шоо-лайлар, хевирлер, бугурут-тарын артык экстерьер-биле хандырыңан. Экстерьер ха-чы-биле кыргың 450 кижиниң

данызын тургускан. Эрткен юбилейлг чылда райондун дөрт ажил-агый кижиге дүк садырының пла-нын шуптуу күөсөдир. Бо чылда тракторла дүк чылар-бы, кыргыңчы организастыг эрттирер, күрүңге шынар-дыг дүктү дүжарып хой ажи-лынын специалистери хүлэ-сип ажалдап турар. Көдээ ажил-агыйны тускай эрте-менгилерин саяп турары-биле алырга, хойдан-на ийи кило-грамм дүктү алып болза, ра-йон планын чүс хуу күөсөдир-тер аргазы бар. Ынчигаш хой-жу бурзу Совет Тываның 40 чыл болуру онга уткуштур белеткен социалист хүлэ-сип ажалдап турар.

Т. БАДАРЧИ, райкукумунуң көдээ ажи-алы эргелешчин кол зоо-техник.

Суггатчылар

50 чылдарда Жданов аттыг колхоз турда, бо шөлдерин суг-гарып, чаагай дүжүттү өстүрүп чораван. Ховалыгтар дээр алышкылар турганын эки бил-дир мен. Бис ниниң эге клас-тарга бис. 1948 чылда сугга-тылап эгелзип бо муриякын суггатылап, ычтан бистин би-чекке школамыска күзү, бис-биле бо-ла ужуражыр чүве. Олар сууруда эң хүдүттүңдиг комму-нистер. Ховуң суггатын Кызыл-оол (имбаев) Мон-гун, Даныш Манзыр-оолович Ховалыг база Тас-оол Манзыр-оолович Ховалыг дээр алыш-кылар биске чаагай дүжүттү өстүрүп алыры кайы хире чы-мыштыг, берге ажилды дээр-зин чуугаал, боттарының ажил-ажи-биле таныштырар.

Ховалыгтарын оон биче са-галы — «Кур болгаш курук-кан черлерин шиптезип алыны» деп медальдык элекче-рин Серг Манзыр-оолович Ховалыг. Ол ам «Алаш-Ма-дыр» сохостун Ак-Лаш сал-бырында бир суггаты эвено-ну улаштуу турар. Ол база-ла хой шаңгалмакталды, бирги класстын суггатын.

Буга упула бараны көзүң-ген суггатыларын зоогуна

чедип кел-ас, оларны бирээ-зин дооан-на танып калдым. Ол Ховалыгтарын салгалы — Кип-оол Данышман Ховалыг болду. Бодуну улаштуу турар эвенонуну кижигитер-биле «Алаш-Мадыр» сохостун Ак-Лаш салбырының Серг-Ба-рынна 20 гектар тарыла шө-лү суггарып дооуп турганы ол.

Кип-оол Ховалыгын алазы Даныш Манзыр-оолович Хо-валыг ам 69 харлыг. 1948 чыл-дан эгелзип суггатылаш, ол пенсияже үңгеш-дээ, ол ажи-лынга хевээр турган. Хооуң суггатын 30 ажыг чыл дүжү-рунда чеже-че центнер чаа-гай дүжүттү өстүрбэз дээр. Даныш Манзыр-оолович 1965 чылда «Кур болгаш ку-руккан черлерин шиптезип алыны» деп медаль-биле шаңгалган. Хундулук бижик-тер, ортектиг белеткер-биле чеже катал шаңгалган са-наары берге. Оон осту Кип-оол Данышман Ховалыг бирги класстын суггатын, сал-бырында бир суггаты эвено-ну улаштуу турар. Ол база-ла хой шаңгалмакталды, бирги класстын суггатын.

Буга упула бараны көзүң-ген суггатыларын зоогуна

СОРУЛГА—БЕДИК ДУЖУТ

Тернополь областың ажил-агыйларында мей чеминиң бугурун тускай адыр бо-луп бар чыдар. Ында чаштырышкында эгелзип, дүжүттү ажаап алырынга чедир бугу ажилдары күөсөдир ужурут тускай бригадаларын тургузуп турар.

Чижээ, Кременев районун Совет Армия аттыг колхозта күзүн чаштырган рапсты кезип, белеткери дооскан. Оон хостал-гач шөлдерге кукурузаны болгаш мал чемин сөөклөм тарып турар. Культуларын эрте-теме үндөшпөлүшкү, оларны ыш солустуруу — гектар чер бүрүзү эң-не ажыктыг кылдыр, эң хой бермечелиг ажи-лаар арганы берип турар.

Тернопольдун бугу ажил-агыйларында колхозтар баштар черлериниң даргалары-нын болгаш сохосттар директорларының мал чемин бугуру ажилды агылаар оралкачыларын бадылап, томулаан. Тус-кай пектерде болгаш бригадаларга шө-лөри, техникамы бижылап, оларга үр-экинерин, чемпиондылгелерин тускайлаан.

Бот-оругла-чарыгалыг ажалдары берген. Ажил төлөвирин сөөлгү түңгелзип — ийи чеминиң шынарында болган хемчө-лөңдө хамарыштыр доктаамал тургус-кан.

Тернополь

Астрахань областың дыкка хой ажил-агыйларында малды чайгы оларларже үн-дүргенини соола, саап алып сүттү хем-чөзүп көөүдүз.

Бугу сезон иштинде иктер колдуңла-ла чайгы лагерлерге турар. Оларда саал-да агрегаттарын тургусулаан, соодукчу-лар, суг дамчылар хоолаларын кылган. Кадарчылар чурттаар чаагайжымы кылган бажымчыштарын туткан.

Областың малчыларының социалист чарыжыны тикелчилери — Икрянинск рай-онунун «Большин» колхозунун фермала-рының ажил-ишчилери чокукта-ла иктер ортума-биле 13 кг сүттү саап ал турар.

Астрахань

(СЭТА).

КУШ-АЖЫЛЧЫ МЕДЭЭЛЕР

БЕДИК КӨРГҮЗҮГЛЕР

«Тыва даг-дүт» ком-бинаттың коллективниң айда 8100 тонна даг-дүт бугуру план-ны айлн баштайт чартында-ла күөсө-динкен.

Баш бурунгаар санааш-кынар даг-дүт алырга, комбинат ай төңүзүңге чедир 3400 тонна даг-дүтүн немей бээр болгаш эрттен беш айларда на-нындан ажыг 4200 тонна продукцины бугуру.

Эрттен чылым бо үеде-биле дөмөңгү, комбинат-тың коллективни 1700 то-на даг-дүтүн хойжу бугу-дурар. Тус-тус пектерден мурунда чокудаңгай ажилды коллективтериниң саныга кирип турар бо-дун сорулг рудалап даг-дүтү арылар пек муру-нап турар. Бо пектер Ва-сильев Ипатович, Сер-гей Куздарык, Надежда Васильевна удуртканы комсомолчу-агыйлар эд-дечерги бедик көргүзү-лери чаап алган.

А. БЕГИН-ООЛ.

ШАЛЫПЧЫ ТУДУГЖУЛАР

Улуг-Хем районун «Улуг-Хем» сохоско чаа кайканы Тыва АССР-ниң ажалдыг ту-дугжуу К. С. Донга-ка улурткан тос киж-и сохостыг бригада ту-дун эгелзип үр бол-боан. Алаа төртүр 500 хой турар. Тудугжулар чунар-бажыны, ийик кажазын дооупкан.

Хой кажазының хана-зы дооулган. Ам сериш кызып эгелзип. Оларны бугурун ажилыны шы-нары эки.

Бригадда хоочун тудуг-жулар Василий Дунай, Сергей Эремза, Кадыр-оол Шойдан, аныктар Олег Донга, Аркадий Епей-оол олар эки ажил-да, хүн улау амыр күө-сөдир турарлар.

Тудугжу бригада бирги кавалдык планын оонаалды ажыг күөсө-кел. Олар «Куш-ажылдыг хосту» сохоско төртүр 500 хой кырып кажааны бурду турду дооскан, хү-дөзкөн. Ону хуусаалы-дан эрте тутканын.

Бригада 150 муң рубль-дин тудуг-монтаж ажи-зын бо чылым кыдыр со-ругалыг. Олар ол хүдээ-болган декабрь 25-те күө-сөдирин дугурушканын.

А. НАТНПТ-ООЛ.

УКРАИНА

«Хосту» орук колхозта Харьков областа бир-ле дугаар көдээ телөв ажилыңан. Ол ук черин сөөлгү мезгелде программалык-биле ажалдап турар. Студия эрте эрте бол-гаш дүштөк чыгар үелеринде ажилдаар. Ол телөвүтү тургу-зарын ук муриякы ажил-агыйда социал программа ду-гаар көргөн.

БЕЛОРУССИЯ

«Зелаянка» колхозта ситен дагызы белеткээр заводтуң тууу дооулган. Амгы үеде ситенирин тарырында эге-лзип, сөөлгү продукцины бе-леткээрине чедир бугу ажи-лаары харылап турар ыңыг чээрби ажыг бугуруңге чер-лери бар. Олар сезон иштинде областа-ла кылп үндүрүп ту-рар мал чеминиң чартык кезин — чээрби муң тонна хир-е чемир бугурулгези кылп үндүрүп турар.

КАЗАХСТАН

Республиканың чер ажи-лаары бо чылым мал чемин-ге ажылаар кукурузага сөө-лгү чылдарда эң дөмө дээр шөлдерин тускайлаан. Согу-ластарының ажил-агыйлары барык ийи чартык миллион гектар черде ону чаштырып турар. Шөлдериниң үштүң ий-инден ажыг черге ногаа массаны бедик дүжүдүп бээр «Днепропетровск-247» болгаш «Жеробовский-86» дээр эрте бижар хайнактар тарыры.

МОЛДАВИЯ

Республикада көдээ ажи-лаары культуларын тараан шөлдерин ажаап турарының талазы-биле хой-нитин көрү-дөз дооулган. Боттарының арыкыда чаштыгы ажил-агыйлары болгаш районна-рының шөлдерде кылдыган ажилдарыны шынарын арын-да тылажыр орук чер ажи-лаарының мергелдиз бе-дирин чаагай чыгып болу берген. Ол кылдарың үеде-де үштүгүн камгалаарың, оларны суггарыны, органи-к болгаш минералдыг че-

(СЭТА-ның корреспондент-териниң медээлеринде).

ХОЙЖУЛАРГА НОМ

СЭКП-ниң XXVI съездин-ниң болгаш партия Төп Ко-митетиниң май, ноябрь (1982 ч.) Пленумының шипитирлерин амыдыралга боттандыра дөм бистин республиканың малчынары палаты ажалдап турар. Малдыч продуктууңуң били-дер, оон укавазын экинжиде-ринде малчы, бригадир ки-жи бугуру мал эртерменниң үндөшпөлүшкү эки билери де-тетиптир турар. Ынчигаш Тываның ном үндүрер чери 1982 чылдын ийги чартымын-да база 1983 чылдын бирги кварталында тыла дыкта хойжуларга дараалында ном-нары үндүрер.

Тываның көдээ ажил-агый-ның хоочун специалистери ветеринар эртемниң на-дидары И. Т. Кызыл-оол би-ле С. С. Сомам «Хойжуну өөредилге» деп аттыг по-мму үндүргенер. Бо ном-да хой малдыг тыялганы-ның дугайында кыска тө-дүтүп, анатомияны болгаш физиологияны (организмниң тургузу болгаш ажил то-ру-дугу), хойну аргала-рып болгаш оон-биле демисе, жиян, хой малдыг чемин

болгаш ову белеткери, хой ажилында бугуруңга техно-логияны бижээң, экономика дөм оон-да өскө хой алы-ларга хамаарышкан айти-рыларын дөмөргөтөй-биле тайылбырлап көргүзүп.

«Дүк» класстарындагы сүмелер» деп аттыг брошю-рада (автору Х. Т. Чымы) 1976 чылдан 1981 чылга чедир республиканың сохостары-ның бугурун болгаш күрү-ңге саткан дүк-түн шынарын анал-дыш чоруткан болгаш дүктү класстарының техно-логусту негелдерин билиң-дир тайылбырлап бижээң.

Ол ышкан «Хойну тарып боодалдырып инструктор-лынга» негелдерин кырып-гылап, орузундан очулду-рун.

Бо үстүңде айткан ном-нар бистин республиканың сохостарының малчына-рыста, бригадирлерге, дүк класстарындагы, техни-к-осменнаторларга, ортуман эвенонусту специалистеринге белек болур. Олар аныктыг сүмелерин бо номдардан алылар.

О. КАРА-ООЛ.

СЭКП Төп Комитетинден, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиумундан болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинен

Совет Эволюция Коммунист партиязының Төп Комите-ди, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Коммунист пар-тияны болгаш Совет күрүңгенин көсү ажалдакчымы, СЭКП ТН-ның Политбюро пелитуну. СЭКП ТН-ның ча-мында Партияны контроль комитетиниң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Соединиң депутаты, Социалист Куш-ажыл-дың ийи дадыр Мадыр Архив Янович Пелыниң 1983 чылдың май 29-та, 85 харлап бар чораш, аар араан соолда мөчөөни ханы кайыда-биле диндаан тур.

СЭКП ТӨП ССРЭ-НИН ДЭЭДИ ССРЭ-НИН КОМИТЕДИ СОВЕДИНИН МИНИСТРЛЕР ПРЕЗИДИУМУ ЧӨВҮЛЕЛИ

Бо хүндерде чус баш хойга онааштыр 72 баш азы өрткөн чылдыг бо уезинден 5 баш өвөөс хураган алдынган. «Революциянын чабынжы» совхоз 93, «Тоора-Хем» 92, «Нарын» биле «Коммунизмни хереди» 90-90 баш хураган-ны доруктурган. «Хемчик» совхоз 51, «Ак-Тург» биле «Удуг-Хая» 54-54 хураганни чус башка онааштыр алган. Чус баш өшкүгө онааштыр өрткөн чылдыг 58, бо чылдыг 59 баш алай алдынган. «Шамбалыг» совхоз 125 баш, «Күш-ажылдын хостуу» 88 баш, а «Чаа орук» 17, «Мурнакчы» 20 аянын чус башка онааштыр алган.

Дуржулга солчушкуну болгаш өөрөдилге

Республиканын уксаажы-дыг каттыжымшынын шугуу-биле республикага бодуун дүктүг тыва хойну өстүрер талазы-биле Эрэни районда «Нарын» совхозна ий хүнүн семина-рин аярылде эрттирген. Аяа Бай-Тайга, Мөңгү-Тай-га, Өвүг, Тес-Хем, Эрэни рай-оннарнын солчонер-зоо-техниктери кирешкен.

Семинарин СЭКП Эрэни районунун бирги секретары А. Ч. Монгуш ажитташ, рай-онун айма-агылдарынч нити байдалы чугаалап берген. «Нарын» совхозтун ди-ректору М. К. Дугер база айма-агылч чугаалап. Ол мпаша республиканын уксаажы-дыг каттыжымшынын чус хой ажилынч талазы-биле кол зоотехникти К. Т. Чаш «Бодуун дүктүг хойну бонитировкалар», ол органи-зациянын орналаш зоотех-никти Д. К. Шиница «Тыва АССР-ге хой ажилынч төгү-дүлүгү перспективасы бол-гаш угаанышкын» деп те-маларга лекцияларын ном-чап.

Семинарин киркичтерин ол-ла совхозтун кошкар мал-тын Айыу Кудуагынын ко-данынча барып, ийде 290 аяныг кошкарларын, өрткөн чылдыг хураган малчыларын Нанчак Чысынынч кода-нында 293, Шактар Сергейде 319 баш кыс тогу хойларын кластап бонитировкалар. Ол мпаша Кара-Даш деп кыштагда совхозтун мурнак-чы хойжуу Арачча Хумбу-нун малынын кайжазы бол-гаш кыштагынын байдалы-биле талышкан.

Олар Нарын суурун Куз-тура бажынынга чедип кел-ген, арга-дуржулга солчуш-куну кылган. Ону райку-сомуну кодо ажил-агыл эр-геленинч начальниги Н. К. Бегзи башкарар эрттирген. Мөңгү-Тайга райкуско-муну кодо ажил-агыл эр-геленинч пол зоотехникти К. Чудум аяа чүве чуга-алап.

Районун ийи совхозу-да 9 хойку бригада бар. Рай-онун агаар-бойдуууну байдалы өскө районнар-берге. Аяныг үеде ол брига-далар төрүүр 100 хойга онааштыр 60-70 хураганни камгалап алган.

Совхозтарда нити-ти-биле 90 муң шээр мал бар. Олар-нын нити-ти-биле төрүүс 28 о-лоң бар. 1976 чылдан бээр тыва уксаажы хойну өстүрүп эгелзэн. Мал кайжазынынч нити байдалы эки. Ындыг-даа болза төрүн хойлар-да, чаш хураганнар-да хат-шуурсаңдан камгалап сери-чок. Малчын коданарынч арам дыка чок. Оон ула-мыдан одар-бачыр кызым. Ол чорук таарымча чок. СССР-ниң 60 чымы аттыг сов-хоз малчыларын машина-би-де чедир хандырбайн турар.

Кайы-даа ажил-агылда бот-оруга-чарылганы эр-гел чорудуп, малды деңгеле-вейн турары четпес деп чу-гаалап.

Бистин Бай-Тайга рай-онун деңгеле-вейн мур-нулда чартык-нарын дүктүг хойну өстүрүп турган бис. Ам бодуун дүктүг тыва ук-саажы хойну өстүрүп эге-лзэн. Мал чема чедиппес. Хойну ара салыр чорук хой. Аяныг үеде төрүүр 100 хойга

оонааштыр 60-70 чедир хура-ганни камгалап алган. Хой-лар-даа, кошкарлар-даа бисте класс аяны-биле үстүмүн, холушпак «Кара-Хөл» совхоз тыва хойлуг. Өшкүдэ уксаажы-дыг фермазын тургус-кан. Оон уксаажы экижзэн. Бир баш өшкүдэн 1,4-1,6 кг дүктүг кыргыч ап турар.

Сарымтын баш-саны база өзүп турар. Малчынар хой кезинде өглерде туртат турар. Чалаанынч үстүрүп комбинатынч кылган өг-малынч шынарлар багай. Даттан кылган болгаш си-нымчал. Ычангаш бис ону боттарыныска кылырынч нити-ти-биле, «Мурнакчы» совхозта кылп эгелз бер-диппес.

Районда мал чеминиң ба-лазы берге. Дүктүг өззөң, тектардан-на 5-6 центнерин алыр. Балганынч сараң сөөртүп турдуус. «Күш» ажилынч хостуу совхозтан люперна урезини садып ал-ган. Ол-ла совхозтан мал че-мин база сөөртүп келген бис.

Ол мпаша хойку бригада-ларын бот-оруга-чарылга-жы кирин тур деп санап тур-ар. Ол чугаа сааын кырып-да, ону моон соңгаар эртем-ге үндөйүнч шын организа-таары чугула. Төрүүр 100 хойдан ап турар тодуус ба-за экижзэн — деп, Бай-Тайга районун уксаажыдыг та-лазы-биле селекционер-зоо-техник П. К. Саа чугаалап.

«Торгалыг» совхозтун зоо-техник К. С. Ооржак боду-нуң чугаажыны мында чус.

Бистин совхоз база хой малдыг. Малчыларга чурт-тала болгаш чупар-бачын турарыч кичээгенин сөөл-

гү үеде угландырган. Мал-чыларын чек системанынч кыргыч. Ол талазы-биле тус-кай экономисти тургускап. Кадий-Байында 24 коданни бот-оруга-чарылгалыг кыл-ган. Малчынар-даа, чалаа-чылар-даа, шалың төзөрдө ону барымдаалап турар. Мал-чыларын мал чеминиң ча-рыгалынч база кол барымдаа-лаар.

Тес-Хем районда уксаажы-дыг чарыч дараа К. Д. Дордунуң чугаалааны бол-за, «Тес-Хем» совхозтун У. Шыла салбырынча ба-дуун дүктүг хойну өстүрүп турар. Ында зоотехниктер чедиппес. Уксаажыдыг ажилынч зоотехниктер ки-чээгенин кошпак салым тур-ар.

«Нарын» совхозтун кол зоо-техникти Д. Б. Индиктиң чу-гаалааны болза: бис 1970 чылдан эгелзэн сараң хой-ну өстүрүп турган, сөөлү чылдарда тыва хой өстүрүп эгелзэн бис. Ылангыя № 3 хойку бригаданы тыва хой өстүрүпчэ угландырган. Бисте база зоотехник алба-нынч кижилери четпес ажилдап турар. Тууду-суур аяныг чедиппес. Чар ажилы ба-лазы ийдег. Чыл санында 430-500 тонна концентрат ап тур-ган. Бо чылын ону күрүне-лзэн албаан бис. Мал чемини баазаы чедиппес. Сүг сөөртүп машиналарынч ур-галып хой.

Райкускомуң кодо ажил-агыл эргеленинч начальниги Н. К. Бегзи семинарын түнчелин үндүрүп турган, чүве чугаалап.

Ленин аттыг совхозтан өскө ажил-агыллар орулгалыг

ажылдап. Ол орулгалыг хой козин хой ажилынч кирин турар.

Бо совхозтун № 2 хойку бригаданы (бригадир Саара Эрни), № 4 бригада (брига-дир Борис Нурзет), «Чаа орук» совхозтун № 4 бригада (бригадир Байыр-оол Севла-баа) төрүүр 100 хойга онааштыр 10-дан өрү хура-ганнарны камгалап ап, эки жүртүгүлериң ажилдап турар.

«Нарын» совхозтун специ-альти-биле бугурулгеге ажилдап турган, б кизи дэди өрткөн бот-орондиге-биле чедип алган.

«Мөрөн» совхозта мурнак-чы хойку Орус-оол Намдал чыл санында төрүүр 100 хой-га онааштыр 105-тен кууа хураган ап көрбөз. Чугаа бодуун күжү-биле 40-60 тонна чедир ситенин кезиң белеппес алыр. Бо чылын 113 хураганни алган. Он чыл санында хойн февраль 10-дан эгелзеп төртүскен, чугаа 20 тонн нити-ти-биле төрдүг доостурар.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чүве чугаалап-лар ол районун, совхозтун дурдукчуларын өөрүг чет-тиргенин илгерилзэн.

Ажил-агылларга хой оол-дашкынч хандырга хура-ган оолдунгеге берге аяныг. Оларынч төртүгүгө аяныг ачы-агы болур. Ычангаш кадарыларга ба-за берге.

Ол мпаша чыл санында күрүнег саткан дүктүн 70-80 муң рубль штрафна сов-хозтан онаанын турар. Ын-чангаш дүк кластапшынынч шын организап чорудары чугула.

Аяа сос ап чү

